

SINT-NIKLAASKERK KLEIN-VORST

Ontwerpend haalbaarheidsonderzoek n.a.v. de nevenbestemming van de Sint-Niklaaskerk

in opdracht van:
GEMEENTE LAAKDAL

projectbegeleiding:
projectbureau herbestemming kerken

ontwerpteam:
STUDIO OPEN KERKEN
Tijdelijke handelsvereniging en onderzoeksgroep: RE-ST, TRANS, Petillon Ceuppens, endeavour
en Roel De Ridder.

onderwerp haalbaarheidsstudie:
SINT-NIKLAASKERK
Geelsebaan 18
2430 Laakdal (Vorst-Meerlaar)

AANHEF
VISIE

DEEL 1. ANALYSE

DEEL 2. UITGANGSPUNTEN BIJ HET SCENARIO-ONDERZOEK

DEEL 3. 3 SCENARIO'S

DEEL 4. PLUS SCENARIO

TUSSENREFLECTIE

DEEL 5. VOORKEURSSCENARIO

DEEL 6. BUDGETTERING

DEEL 7.ONTWIKKELINGSMODEL

BIBLIOGRAFIE
REFERENTIES

TEAM
COLOFON

AANHEF

Dit rapport omvat de haalbaarheids- en herbestemmingsstudie van de Sint-Niklaaskerk in Vorst-Meerlaar, Laakdal. Het onderzoek kwam tot stand in opdracht van de gemeente Laakdal, in samenwerking met de kerkfabriek van Sint-Niklaas Vorst-Meerlaar en onder begeleiding van het Projectbureau Herbestemming Kerken. De neo-gotische kerk werd gebouwd tussen 1910 en 1912 naar ontwerp van architect Pierre Langerock. Het betreft een georiënteerde driebeukige basiliek met centraal schip en zijbeuken in 4 traveeën. De kerk is voorzien van een aangebouwd bergplaats en een ruime sacristie. Verder wordt ze gekenmerkt door de vierkanten toren ter hoogte van de zuidelijke kooroksel.

Vandaag wordt de kerk nog 1 keer per week gebruikt voor de eucharistie, met 1 weekenddienst op zaterdag. De sacrale ruimte kent een capaciteit van ca. 450 zitplaatsen, uitbreidbaar met nog eens 50 zitplaatsen. Naast occasionele diensten worden er in de kerk ook schoolvieringen en catechetische activiteiten georganiseerd. Verder vinden er regelmatig concerten alsook kleinschalige activiteiten zoals koorrepetities plaats. De kerk wordt gebruikt als evacuatieplaats voor de nabijgelegen school.

Vanuit de gemeente Laakdal en kerkfabriek Sint-Niklaas, wordt de vraag gesteld om te onderzoeken of de Sint-Niklaaskerk naast de eredienst nog andere nevenactiviteiten kan herbergen om zo de kerk opnieuw te ontsluiten voor een breder publiek. In eerste instantie zal een deel van de kerk beschikbaar blijven als verkleinde kerk voor de eucharistie. Daarnaast wordt onderzocht hoe de overige ruimte binnen het kerkgebouw flexibel ingericht en/of opgedeeld wordt met oog op multifunctioneel en polyvalent gebruik. Binnen het haalbaarheidsonderzoek wordt eveneens gezocht naar een versterkte verankering van de kerk in het omliggende dorpsweefsel en met buurtgebonden functies.

VISIE

studio open kerken

Studio Open Kerken - het team bestaande uit RE-ST, TRANS, Petillon Ceuppens, Endeavour en Roel De Ridder – benadert het vraagstuk van de toekomst van de Vlaamse parochiekerken op een uitgesproken pragmatische wijze. ‘Pragmatisch’ houdt dan voornamelijk in: rekening houdend met dat wat al bestaat, op zowel architecturaal, stedenbouwkundig, sociaal als pastoraal vlak. ‘Pragmatisch’ betekent ook: rekening houdend en voortbouwend op de unieke kwaliteiten waarover de parochiekerk al beschikt.

Studio Open Kerken wil de veerkracht van het kerkgebouw, waarvan de geschiedenis keer op keer getuige is, viëren. De veerkracht van de parochiekerk vertaalt zich voor Studio Open Kerken vandaag in een potentieel met betrekking tot de toekomst dat de gebouwen in zich dragen. Een kerkgebouw biedt namelijk allerlei mogelijkheden voor een breed publiek, ook mogelijkheden die onder andere omstandigheden (i.e. met betrekking tot andere gebouwen) als weinig realistisch, haalbaar of economisch beschouwd worden. Een kerkgebouw nodigt in feite uit tot ‘andere’ (spirituele, culturele, sociale, ...) vormen van gebruik.

Een kerkgebouw heeft ook iets vergevingsgezind: het laat zelfs die invullingen toe die rationeel gezien moeilijker te verantwoorden zijn. Het hoeft trouwens niet bij die ene nieuwe invulling te blijven; nadien (of zelfs simultaan) kan het kerkgebouw een andere vorm van gebruik huisvesten. De veerkracht van het kerkgebouw of het potentieel ervan is precies die eigenschap die het kerkgebouw op architecturaal-stedenbouwkundig vlak bijzonder maakt. Volgens Studio Open Kerken is het bovendien een eigenschap die net zoals de vastgestelde erfgoedwaarden bewaard zou moeten blijven. Want welk ander (publiek) gebouw beschikt (nog) over een dergelijk potentieel? Meer nog: welk ander gebouw met een publiek potentieel verzet zich vanuit zichzelf (omwille van zijn schaal, zijn vorm, zijn moeilijk te verwarmen volumes etc.) zo hard tegen elke vorm van ‘efficiëntie’? Reden te meer voor Studio Open Kerken om het kerkgebouw te waarderen als die ‘andere’ plaats, als een plaats van zingeving, contemplatie, cultuur, spel, ..., een plaats die niet zomaar tot de publieke - in de zin van: politieke - sfeer en evenmin tot de private of economische sfeer gerekend kan worden. Elke samenleving heeft nood aan (en recht op!) dergelijke ‘afwijkende’ plaatsen. Het bijzondere architecturale kader van de parochiekerk is dan op zijn minst meegenomen.

Als er geen duidelijke nood is waaraan het kerkgebouw, door het aanbieden van nuttige ruimte, tegemoet kan komen, dan is het niet onlogisch om synergiën te zoeken. Dat wil in dit geval zeggen: situaties waarin het kerkgebouw behouden kan worden via een ‘samenwerking’ met een ander gebouw, een institutie, een gemeenschap... De Sint-Niklaaskerk is behoorlijk groot. Een invulling vinden die 1-op-1 een antwoord geeft op de onderbenutting van de kerk is geen eenvoudige opgave, ook omdat er geen echte ‘vraag’ is. Daarom kijkt deze bundel verder. Hij stelt een aantal mogelijkheden voor, strategieën zelfs, die het loutere kerkgebouw overstijgen door aan te takken op bepaalde opportuniteiten - of zelfs maar kiemen van opportuniteiten - die zich voordoen in Laakdal. Van opportunisme is echter geen sprake. De strategieën zijn zo ontworpen dat de bijhorende architecturale ingrepen in het kerkgebouw in zekere zin ‘generiek’ zijn en ook andere invullingen toelaten, op een later tijdstip. In feite stelt de bundel vier invullingen voor én vier mogelijke architecturale ingrepen. Allerhande combinaties zijn denkbaar. Maar vooral: Studio Open Kerken laat voldoende marges bestaan, in elk scenario, opdat het kerkgebouw op het vlak van het gebruik vrij organisch kan blijven evolueren.

Als de precieze vraag niet heel scherp in beeld komt, en dat is zeker niet uitzonderlijk, dan kan het handig zijn om uit te zoomen. Studio Open Kerken heeft zich de afgelopen maanden en jaren bekwaamd in het zoeken naar ‘oplossingen’ binnen de wijk of het dorp waarin de kerk in kwestie zich bevindt – en vaak is daar effectief een sleutel te vinden. Niet altijd echter, en dan kan het bestuderen van het ruimtelijke en sociale weefsel van de héle gemeente soelaas bieden. Daarom is in deze bundel de optie van een ‘cultuurkerk’ opgenomen. Het ‘afzetgebied’ daarvan is niet Klein-Vorst, maar Laakdal. Omdat ingrepen in kerkgebouwen, ook al zijn ze heel sober geconcipieerd, altijd vrij kostelijk zijn, kan de cultuurkerk een optie voor de lange termijn zijn. In de tussentijd – vanaf morgen in feite – is de kerk een ideale plek om te experimenteren met allerlei vormen van gebruik, in de culturele sfeer, of in de sociale sfeer bijvoorbeeld. Daar zijn niet veel architecturale ingrepen voor nodig, en de eredienst moet er niet voor wijken. Juist door te experimenteren tek

Juist een heel pragmatische omgang met de kerken kan leiden tot een waardering van datgene wat ze bijzonder maakt. Binnen haar pragmatische logica beklemtoont Studio Open Kerken de aspecten 'tijd' (vooral in de zin van het vrijwaren van de bijzonder kwaliteiten van het kerkgebouw voor de lange termijn én – daarbij aansluitend – vanuit het besef dat elke vorm van gebruik tijdelijk is), 'beheer' en 'context' (in de zin van het kerkgebouw weer aansluiting laten vinden bij het functioneren van het hele dorp of de hele wijk). Tijd, beheer en context lijken banale categorieën, maar ze kunnen enorm veelzeggend zijn.

Een strategisch ontwerp kan nieuwe mogelijkheden aanboren, het kerkgebouw weer in beweging brengen en het weer bepalend laten zijn ten opzichte van het omliggende weefsel; een goed gekozen en goed uitgewerkt ontwerp kan een nieuw draagvlak aanspreken en mobiliseren, en zo een nieuwe laag toevoegen aan een rijke geschiedenis. Pragmatisme en strategisch ontwerpen gaan voor Studio Open Kerken hand in hand. Een zekere continuïteit op architecturaal vlak, qua beheer en qua 'andersheid' van het kerkgebouw doet om te beginnen al weinig of geen afbreuk aan het bestaande. Voor Studio Open Kerken is dat de basis om eventuele nieuwe ingrepen zorgvuldig op te enten. Architecturaal spektakel is geen garantie voor een geslaagde her- of nevenbestemming: een gebouw dat aansluiting vindt bij (nieuwe) gebruikers en dat uitnodigt tot gebruik, dat inspeelt op een ruimtelijke context en dat toch een zekere bijzonderheid is zich blijft dragen, is des te meer.

Roel De Ridder, mei 2020

DEEL 1. ANALYSE

SITUERING

kerkenpatrimonium Laakdal

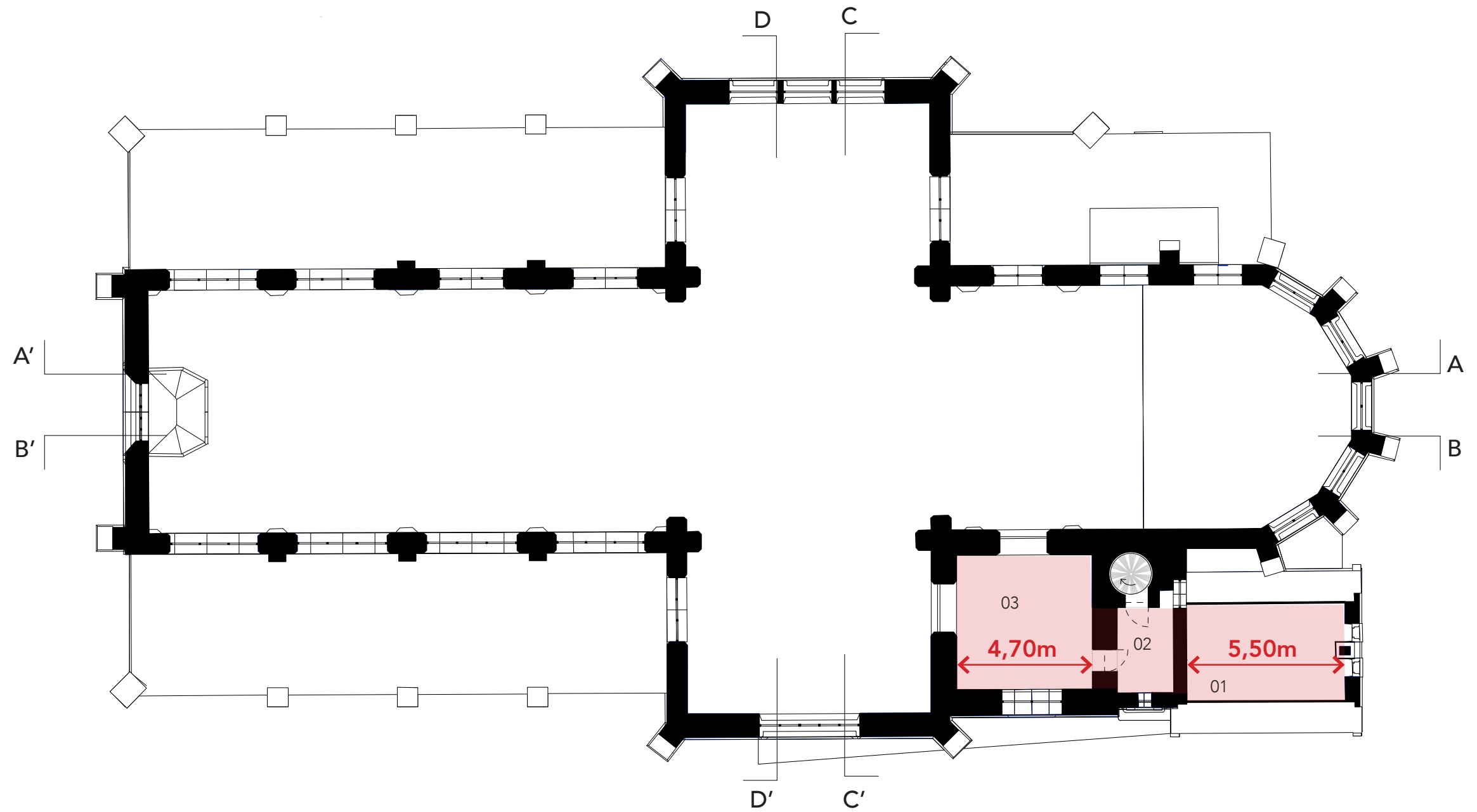
Laakdal is de optelsom van 3 vroegere gemeenten en telt 5 parochies. In 2012 werd door het Centraal Kerkbestuur een kerkenbeleidsplan opgemaakt. Bij de opmaak van het beleidsplan 2014-2019 kende Laakdal nog een actieve en levendige geloofsgemeenschap en minimale leegstand van de parochiekerken. Het Centraal Kerkbestuur oordeelde bijgevolg dat herbestemming van de parochiekerken niet aan de orde was. Wel werd de suggestie meegegeven om nevenbestemming van de parochiekerken in de toekomst verder uit te bouwen zodoende het kerkelijk erfgoed in te zetten voor de bredere bevolking.

Omstreeks 2016 werd de situatie opnieuw geëvalueerd er werd afgewogen hoe de verschillende parochiekerken doelmatiger gebruikt kunnen worden met oog op ontwikkeling van een sterker en hechter gemeenschapsleven. Een actualisatie van de beoogde toekomstvisie zal gebeuren bij de opmaak van het beleidsplan 2020-2025.

Naast de Sint-Lambertuskerk te Eindhout is ook de Sint-Niklaaskerk te Klein-Vorst vandaag onderwerp van een haalbaarheidsstudie tot herbestemming onder begeleiding van het projectbureau herbestemming kerken.

- A Sint-Lambertuskerk, Eindhout
- B Onze-Lieve-Vrouw in de Wijngaardkerk, Veerle
- C Sint-Jozef Werkmankerk, Veerle-Heide
- D Sint-Niklaaskerk, Klein-Vorst
- E Sint-Gertrudiskerk, Groot-Vorst

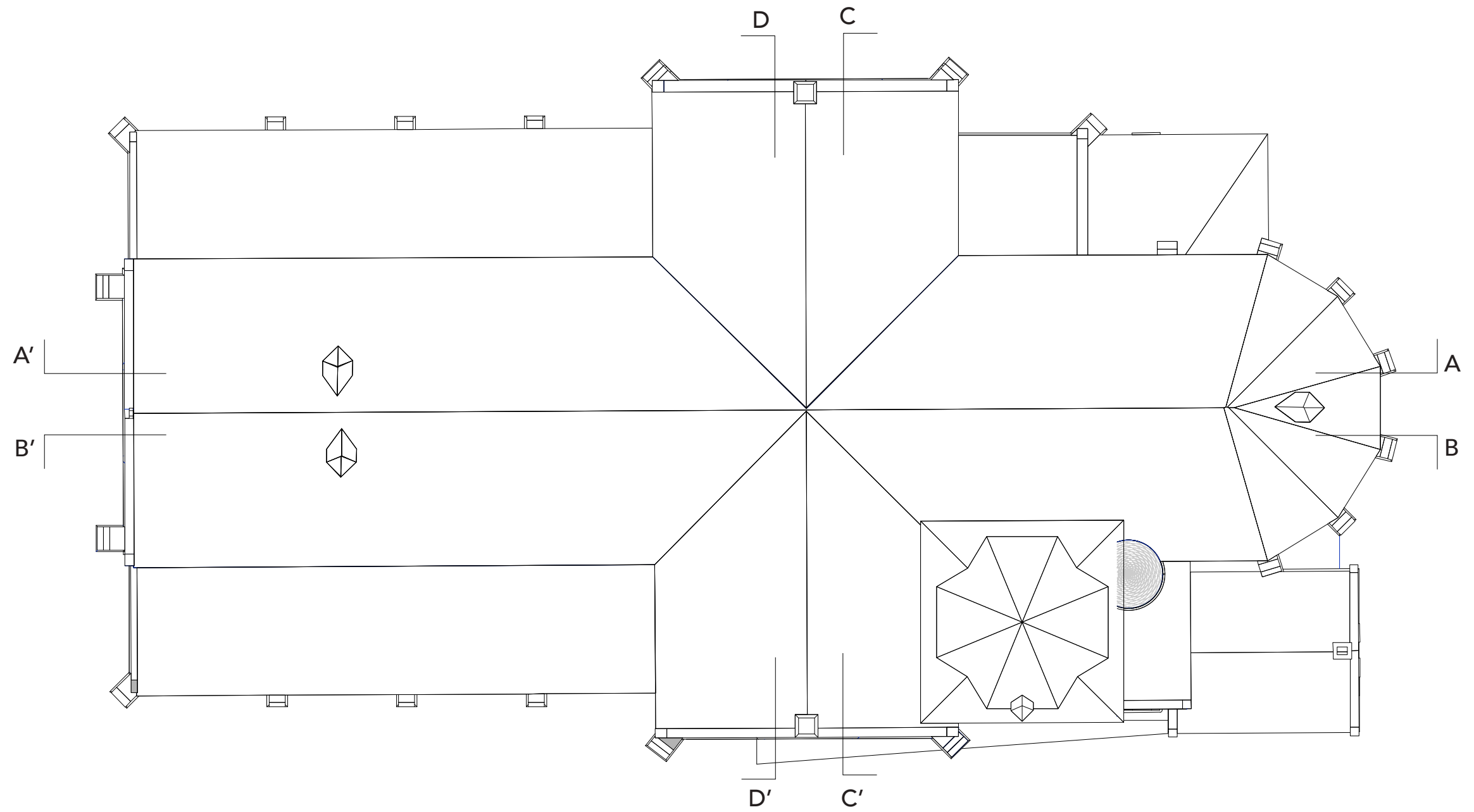

- 01 Zolder sacrsistie
- 02 Trap naar de toren
- 03 Oksaal

GRONDPLAN VERDIEPING +1

0 1 2 5m

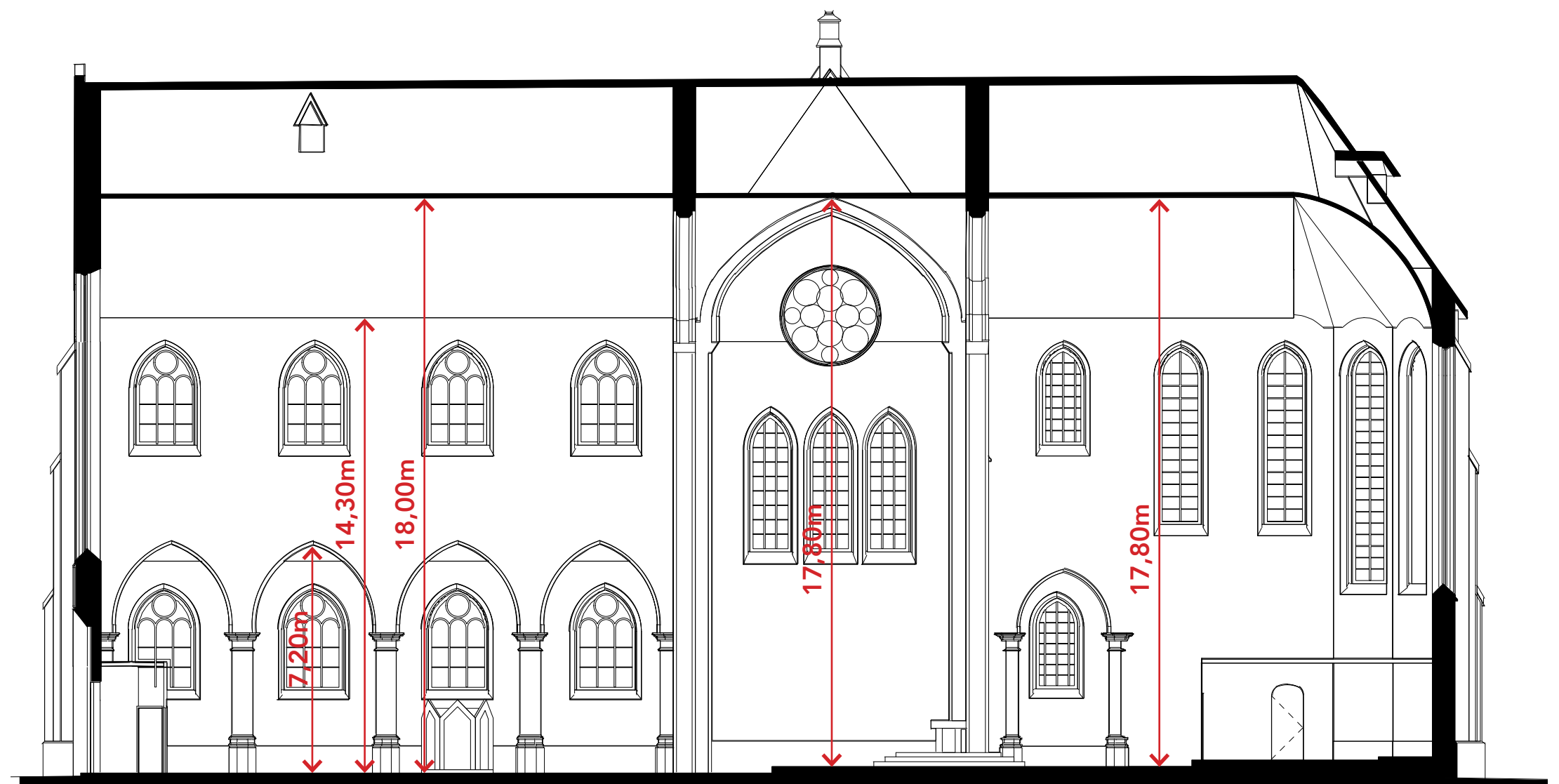
DAKENPLAN

0 1 2 5m

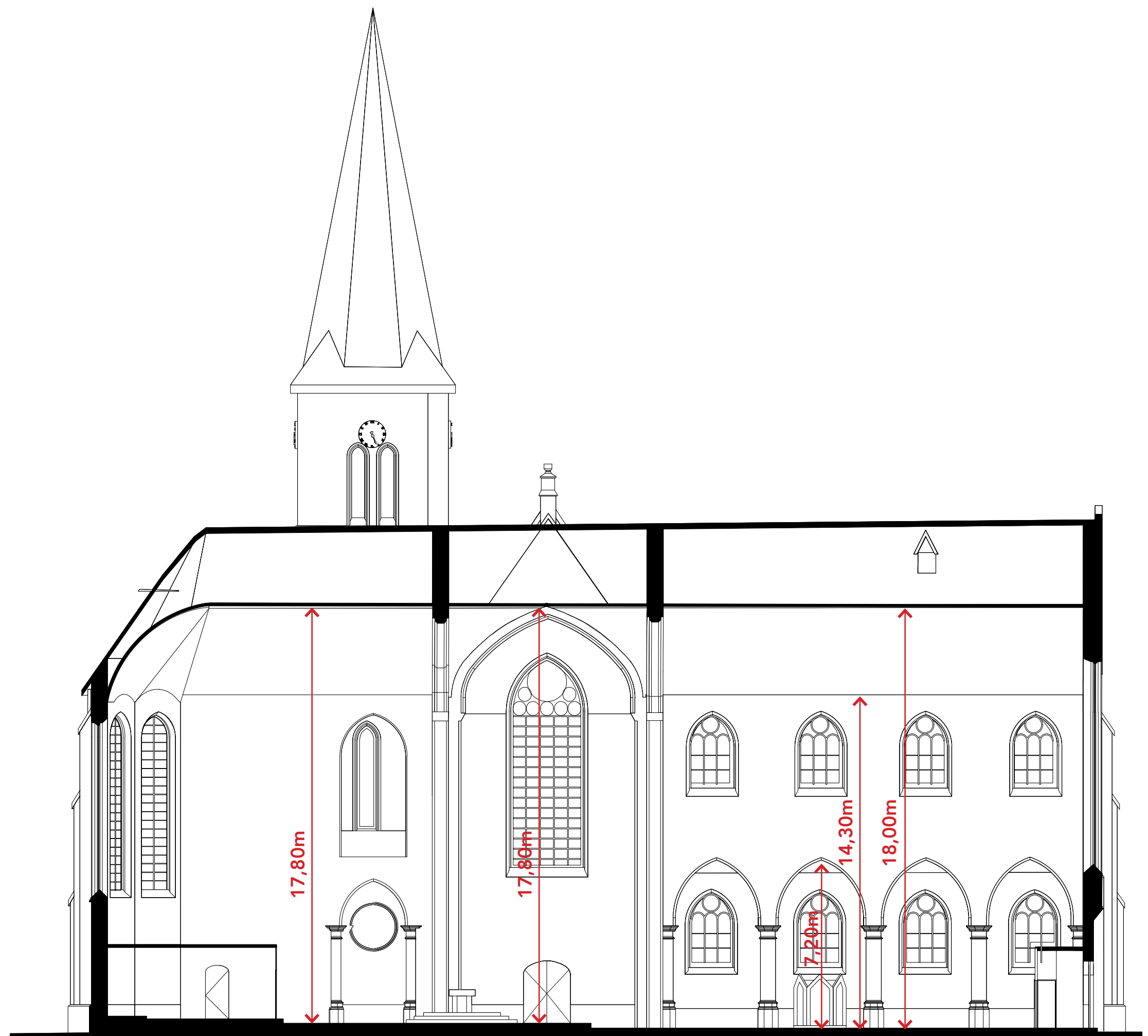
LANGSDOORSNEDE AA'

0 1 2 5m

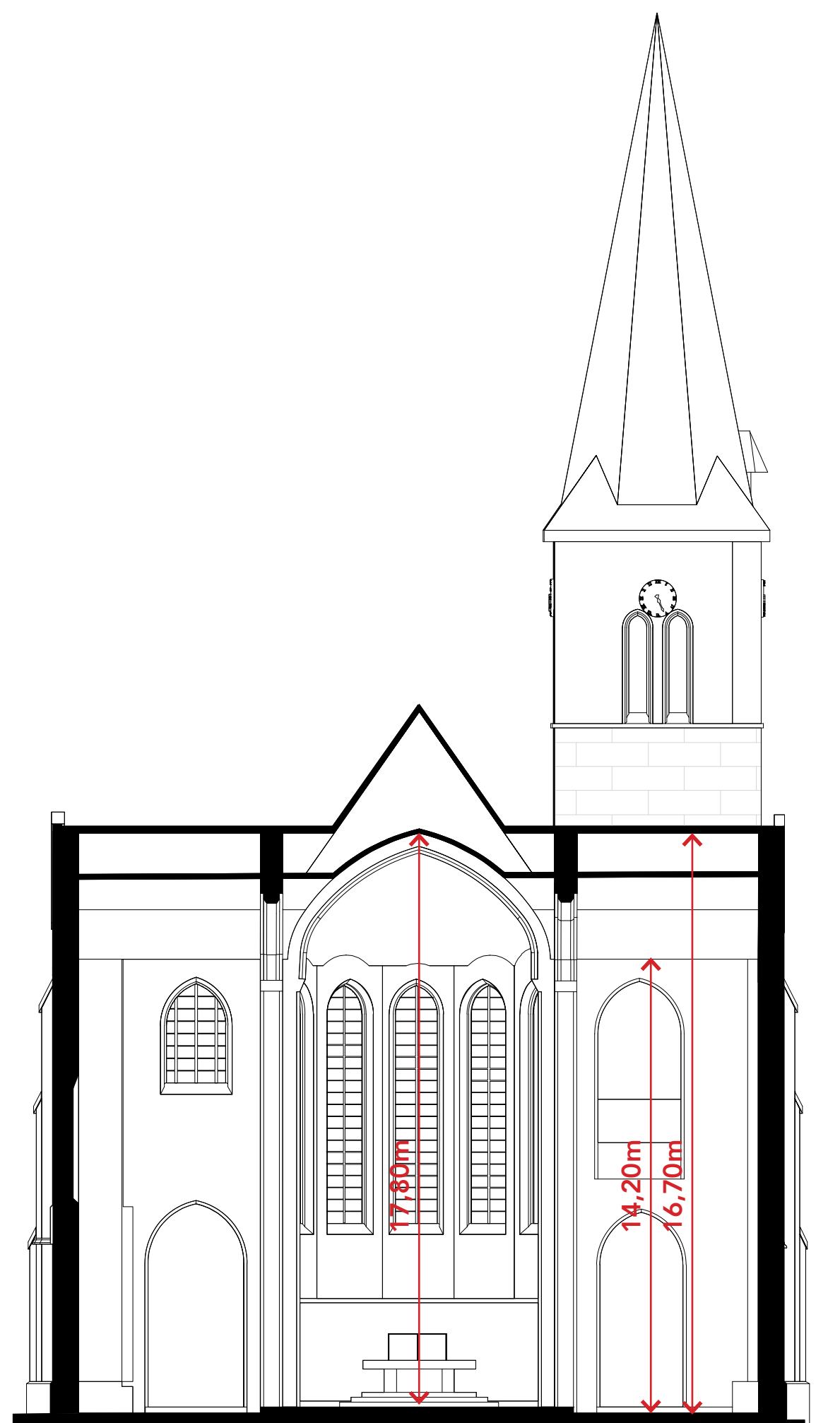
LANGSDOORSNEDE BB'

0 1 2 5m

DWARSDOORSNEDE CC'

0 1 2 5m

DWARSDOORSNEDE DD'

0 1 2 5m

